PREPORUKE

PREPORUKA KOMISIJE (EU) 2023/681

od 8. prosinca 2022.

o postupovnim pravima osumnjičenika i optuženika u istražnom zatvoru i o materijalnim uvjetima ograničenja slobode

EUROPSKA KOMISIJA,

uzimajući u obzir Ugovor o funkcioniranju Europske unije, a posebno njegov članak 292.,

budući da:

(1) U skladu s člankom 2. Ugovora o Europskoj uniji Unija se temelji na vrijednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokracije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava pripadnika manjina. Člancima 1., 4. i 6. Povelje Europske unije o temeljnim pravima („Povelja”) utvrđuje se da je ljudsko dostojanstvo nepovredivo i da se mora poštovati i štititi, da nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni te da svatko ima pravo na slobodu i osobnu sigurnost. U člancima 7. i 24. Povelje utvrđeni su pravo na obiteljski život i prava djeteta. Člankom 21. Povelje utvrđuje se da nitko ne smije biti izložen diskriminaciji. Člankom 47. Povelje priznaje se pravo na djelotvoran pravni lijek i na pošteno suđenje, a člankom 48. pretpostavka nedužnosti i pravo na obranu. Člankom 52. Povelje utvrđuje se da svako ograničenje pri ostvarivanju temeljnih prava priznatih u njoj mora biti predviđeno zakonom i mora poštovati bit tih prava i sloboda, kao i načela nužnosti i proporcionalnosti.

(2) Države članice već su pravno obvezane postojećim instrumentima Vijeća Europe o ljudskim pravima i zabrani mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, posebno Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, protokolima uz tu konvenciju, sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava i Europskom konvencijom o sprečavanju mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja iz 1987. Osim toga, sve države članice stranke su Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (UNCAT).

(3) U obzir se mora uzeti i niz pravno neobvezujućih instrumenata koji se konkretnije odnose na prava osoba lišenih slobode, osobito: na razini Ujedinjenih naroda, standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicima (Pravila Nelsona Mandele); standardna minimalna pravila Ujedinjenih naroda za mjere koje ne uključuju oduzimanje slobode (Tokijska pravila); na razini Vijeća Europe, Preporuku Rec(2006)2-Rev o Europskim zatvorskim pravilima; Preporuku Rec(2006)13 o primjeni pritvora, uvjetima u kojima se izvršava i određenju zaštitnih mehanizama protiv zlouporabe; Preporuku CM/Rec(2017)3 o Europskim pravilima o sankcijama i mjerama koje se primjenjuju u Zajednici; Preporuku CM/Rec(2014)4 o elektroničkom praćenju; Preporuku CM/Rec(2010)1 o probacijskim pravilima Vijeća Europe; i Bijelu knjigu o prenapučenosti zatvora.

(4) Osim toga, postoje i drugi instrumenti usmjereni na posebne skupine osoba lišenih slobode, a posebno: na razini Ujedinjenih naroda, Pravila Ujedinjenih naroda za zaštitu maloljetnika lišenih slobode i Pravila Ujedinjenih naroda za postupanje sa zatvorenicama i nezatvorske mjere za počiniteljice kaznenih djela (Pravila iz Bangkoka); Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta (UNCRC); na razini Vijeća Europe, Preporuka CM/Rec(2008)11 o Europskim pravilima za maloljetne prijestupnike osuđene na sankcije ili mjere; i Preporuka CM/Rec(2018)5 o djeci s roditeljima u zatvoru; Preporuka CM/Rec (2012)12 o zatvorenicima koji su strani državljani; na međunarodnoj nevladinoj razini, načela o primjeni međunarodnog prava o ljudskim pravima u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet (Načela iz Yogyakarte), koja su izradile Međunarodna komisija pravnika i Međunarodna služba za ljudska prava.

(5) U presudi *Aranyosi/Căldăraru* i naknadnim presudama ([1]) Sud Europske unije potvrdio je važnost uvjeta ograničenja slobode u kontekstu uzajamnog priznavanja i funkcioniranja Okvirne odluke Vijeća 2002/584/PUP ([2]) o Europskom uhidbenom nalogu. Europski sud za ljudska prava također je donio presudu o utjecaju loših uvjeta ograničenja slobode na funkcioniranje europskog uhidbenog naloga ([3]).

(6) U Zaključcima Vijeća iz prosinca 2018. o promicanju uzajamnog priznavanja jačanjem uzajamnog povjerenja države članice potiče se da primjenjuju alternativne mjere pritvoru kako bi se smanjio broj osoba u ustanovama za zadržavanje te time poticao cilj socijalne rehabilitacije i uhvatilo ukoštac s činjenicom da je uzajamno povjerenje često narušeno zbog loših uvjeta ograničenja slobode i problema prenapučenih zatvora ([4]).

(7) U zaključcima Vijeća iz prosinca 2019. o alternativnim mjerama pritvoru države članice obvezale su se na poduzimanje nekoliko mjera na nacionalnoj razini u kontekstu ograničenja slobode, kao što je donošenje alternativnih mjera pritvoru ([5]).

(8) U Zaključcima Vijeća iz lipnja 2019. o sprečavanju i suzbijanju radikalizacije u zatvorima te o postupanju s počiniteljima terorističkih i nasilnih ekstremističkih kaznenih djela nakon otpusta države članice obvezale su se hitno poduzeti učinkovite mjere u tom području ([6]).

(9) Europski parlament već nekoliko godina poziva Komisiju da poduzme mjere za rješavanje pitanja materijalnih uvjeta u zatvorima i da osigura da istražni zatvor ostane iznimna mjera koja će se primjenjivati u skladu s pretpostavkom nedužnosti. Taj je zahtjev ponovljen u izvješću Europskog parlamenta o europskom uhidbenom nalogu ([7]).

(10) Na zahtjev i uz financijsku potporu Komisije Agencija za temeljna prava razvila je bazu podataka o uvjetima ograničenja slobode koja je pokrenuta u prosincu 2019. i javno je dostupna ([8]). U toj bazi podataka o kaznenom pritvoru prikupljaju se informacije o uvjetima ograničenja slobode u svim državama članicama. Na temelju nacionalnih, Unijinih i međunarodnih standarda, sudske prakse i izvješća iz baze se izvode informacije o odabranim ključnim aspektima uvjeta ograničenja slobode, uključujući prostor u ćeliji, sanitarne uvjete, pristup zdravstvenoj skrbi i zaštitu od nasilja.

(11) Dostupni statistički podaci o europskom uhidbenom nalogu pokazuju da su od 2016. države članice odbile ili odgodile izvršenje zbog razloga povezanih sa stvarnim rizikom od kršenja temeljnih prava u gotovo 300 predmeta, među ostalim zbog neprimjerenih materijalnih uvjeta ograničenja slobode ([9]).

(12) Nacionalna pravosudna tijela zatražila su konkretnije smjernice o tome kako postupati u takvim slučajevima. Problemi uočeni u praksi odnose se na neusklađenost standarda pritvora/zatvora u Uniji, njihovu disperziju i nedovoljnu jasnoću pa je to izazov za pravosudnu suradnju u kaznenim stvarima ([10]).

([1]) Presuda Suda od 5. travnja 2016., *Aranyosi i Căldăraru*, C-404/15 i C-659/15 PPU, ECLI:EU:C:2016:198. Presuda Suda od 25. srpnja 2018., *Generalstaatsanwaltschaft*, C-220/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:589 i presuda Suda od 15. listopada 2019., *Dimitru-Tudor Dorobantu*, C-128/18, ECLI:EU:C:2019:857.

([2]) Okvirna odluka Vijeća 2002/584/PUP od 13. lipnja 2002. o Europskom uhidbenom nalogu i postupcima predaje između država članica (SL L 190, 18.7.2002., str. 1.).

([3]) *Bivolaru i Moldovan protiv Francuske*, Presuda od 25. ožujka 2021., 40324/16 i 12623/17.

([4]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14540-2018-INIT/hr/pdf

([5]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14075-2019-INIT/en/pdf

([6]) https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9727-2019-INIT/hr/pdf

([7]) (2019/2207(INI)) kako je doneseno 20. siječnja 2021.

([8]) https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention

([9]) Razdoblje 2016. – 2019. Za više informacija vidjeti: https://ec.europa.eu/info/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_en.

([10]) Deveti krug uzajamnih evaluacija i zaključci Konferencije na visokoj razini o europskom uhidbenom nalogu, koju je u rujnu 2020. organiziralo njemačko predsjedništvo Vijeća Europske unije.

(13) Polovina država članica koje su Komisiji dostavile statističke podatke o svojoj populaciji u pritvoru/zatvoru navela je da imaju problem prenapučenosti u tim objektima tj. da stopa popunjenosti premašuje 100 %. Prekomjerno ili nepotrebno korištenje i trajanje istražnog zatvora također doprinosi fenomenu prenapučenosti u zatvorskim objektima, što ozbiljno ugrožava poboljšanje uvjeta ograničenja slobode.

(14) Među državama članicama postoje znatne razlike u pogledu važnih aspekata istražnog zatvora, kao što su upotreba istražnog zatvora kao krajnje mjere i preispitivanje odluka o istražnom zatvoru ([11]). Najdulji rok za istražni zatvor također se razlikuje među državama članicama, a kreće se od manje od jedne do više od pet godina ([12]). Prosječno trajanje istražnog zatvora u različitim državama članicama 2020. kretalo se od dva mjeseca do 13 mjeseci ([13]). Udio pritvorenika u ukupnom broju zatvorenika također se znatno razlikuje među državama članicama, u rasponu od manje od 10 % do više od 40 % ([14]). Takve velike razlike čine se neopravdanima u zajedničkom području slobode, sigurnosti i pravde.

(15) U nedavnim izvješćima Odbora Vijeća Europe za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja skreće se pozornost na postojanost ozbiljnih problema u nekim državama članicama, kao što su zlostavljanje, neprikladnost zatvorskih objekata te pomanjkanje smislenih aktivnosti i odgovarajuće zdravstvene skrbi.

(16) Osim toga, Europski sud za ljudska prava i dalje utvrđuje da neke države članice u kontekstu ograničenja slobode krše članak 3. ili 5. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.

(17) S obzirom na velik broj preporuka koje su izradile međunarodne organizacije u području ograničenja slobode, pojedinačnim sucima i državnim odvjetnicima u državama članicama nije jednostavno sve ih konzultirati kad moraju procijeniti uvjete ograničenja slobode prije donošenja odluke, bilo u kontekstu europskog uhidbenog naloga ili na nacionalnoj razini.

(18) U Uniji, a posebno u području slobode, sigurnosti i pravde, potrebni su posebni minimalni standardi Unije koji se jednako primjenjuju na sustave pritvora/zatvora svih država članica kako bi se ojačalo uzajamno povjerenje među državama članicama i olakšalo uzajamno priznavanje presuda i sudskih odluka.

([11]) Vidjeti dokumente GU-a za pravosuđe i zaštitu potrošača *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study): final report* (Prava osumnjičenika i optuženika u istražnom zatvoru (preliminarna studija): konačno izvješće), Ured za publikacije Europske unije, 2022., https://data.europa.eu/doi/10.2838/293366; *Rights of suspects and accused persons who are in pre-trial detention (exploratory study). Annex 2, Country fiches* (Prava osumnjičenika i optuženika u istražnom zatvoru (preliminarna studija). Prilog 2., Prikaz prema zemljama), Ured za publikacije Europske unije, 2022., https://data.europa.eu/doi/10.2838/184080.

([12]) Manje od godinu dana u Austriji, Njemačkoj, Danskoj, Estoniji, Latviji, Švedskoj i Slovačkoj; od jedne do dvije godine u Bugarskoj, Grčkoj, Litvi, Malti, Poljskoj i Portugalu; od dvije do pet godina u Češkoj, Francuskoj, Španjolskoj, Hrvatskoj i Mađarskoj; više od pet godina u Italiji i Rumunjskoj; nema vremenskog ograničenja u Belgiji, Cipru, Finskoj, Irskoj, Luksemburgu i Nizozemskoj.

([13]) U 2020. od nešto manje od dva i pol mjeseca u Malti do gotovo 13 mjeseci u Sloveniji. Prosjek po državi članici: Austrija – 2,9 mjeseci; Bugarska – 6,5 mjeseci; Češka – 5,1 mjesec; Estonija – 4,7 mjeseci; Finska – 3,7 mjeseci; Grčka – 11,5 mjeseci; Mađarska – 12,3 mjeseci; Irska – 2,5 mjeseci; Italija – 6,5 mjeseci; Litva – 2,8 mjeseci; Luksemburg – 5,2 mjeseca; Malta – 2,4 mjeseca; Nizozemska – 3,7 mjeseci; Portugal – 11 mjeseci; Rumunjska – 5,3 mjeseca; Slovačka – 3,9 mjeseci; Slovenija – 12,9 mjeseci; Španjolska – 5,9 mjeseci. Za 2020. nisu bili dostupni podaci za Belgiju, Dansku, Francusku, Latviju, Poljsku, Njemačku, Hrvatsku, Cipar i Švedsku.

([14]) Manje od 10 % u Bugarskoj, Češkoj i Rumunjskoj te više od 45 % u Luksemburgu 2019.

(19) Kako bi se ojačalo povjerenje u kaznenopravne sustave drugih država članica i unaprijedilo međusobno priznavanje odluka u kaznenim stvarima, već je doneseno šest mjera o postupovnim pravima u kaznenim postupcima, a to su direktive 2010/64/EU ([15]), 2012/13/EU ([16]), 2013/48/EU ([17]), (EU) 2016/343 ([18]), (EU) 2016/800 ([19]) i (EU) 2016/1919 ([20]) Europskog parlamenta i Vijeća te Preporuka Komisije od 27. studenoga 2013. o postupovnim jamstvima za ranjive osobe osumnjičene ili optužene u kaznenom postupku ([21]). Cilj je tih mjera osigurati poštovanje postupovnih prava osumnjičenika i optuženika u kaznenom postupku, uključujući slučajeve u kojima je određen istražni zatvor. U tu svrhu te direktive sadržavaju posebna postupovna jamstva za osumnjičenike i optuženike kojima je oduzeta sloboda. Direktiva (EU) 2016/800 sadržava posebne odredbe o uvjetima pritvora za djecu; cilj je tih odredbi zaštititi njihovu dobrobit ako su predmet takve prisilne mjere. Potrebno je dopuniti standarde postupovnih prava utvrđene u tim direktivama i Preporuci iz 2013., kao i, u slučaju Direktive (EU) 2016/800, relevantne standarde o materijalnim uvjetima ograničenja slobode za djecu koja su u istražnom zatvoru.

(20) Cilj je Komisije konsolidirati i nadovezati se na te minimalne standarde uspostavljene u okviru Vijeća Europe, kao i na sudsku praksu Suda i Europskog suda za ljudska prava. U tu je svrhu potrebno napraviti pregled odabranih minimalnih standarda za postupovna prava osumnjičenika i optuženika koji su u istražnom zatvoru te materijalnih uvjeta ograničenja slobode u ključnim prioritetnim područjima za pravosudnu suradnju u kaznenim stvarima među državama članicama.

(21) U pogledu postupovnih prava osumnjičenika i optuženika u istražnom zatvoru, smjernice u ovoj Preporuci trebale bi obuhvatiti ključne standarde u sljedećim područjima: upotreba istražnog zatvora kao krajnje mjere, alternativne mjere pritvoru, razlozi za istražni zatvor, uvjeti za donošenje odluka pravosudnih tijela, periodična preispitivanja mjere istražnog zatvora, saslušanje osumnjičenika ili optuženika radi odluke o istražnom zatvoru, učinkoviti pravni lijekovi i pravo na žalbu, trajanje istražnog zatvora i priznavanje vremena provedenog u istražnom zatvoru u smislu oduzimanja od konačne kazne.

(22) Kad je riječ o materijalnim uvjetima ograničenja slobode, trebalo bi dati smjernice o ključnim standardima u području smještaja, razvrstavanja zatvorenika, higijene i sanitarnih uvjeta, prehrane, režima s obzirom na vježbe i aktivnosti izvan ćelija, rada i obrazovanja, zdravstvene skrbi, sprečavanja nasilja i zlostavljanja, dodira s vanjskim svijetom, pristupa pravnoj pomoći, postupaka za podnošenje zahtjeva i pritužbi te inspekcija i praćenja. Nadalje, trebalo bi pružiti smjernice za zaštitu prava osoba koje su zbog oduzimanja slobode u posebno ranjivom položaju, kao što su žene, djeca, osobe s invaliditetom ili teškim zdravstvenim problemima, LGBTIQ osobe i strani državljani, kao i za sprečavanje radikalizacije u zatvorima.

([15]) Direktiva 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima (SL L 280, 26.10.2010., str. 1.).

([16]) Direktiva 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku (SL L 142, 1.6.2012., str. 1.).

([17]) Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (SL L 294, 6.11.2013., str. 1.).

([18]) Direktiva (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (SL L 65, 11.3.2016., str. 1.).

([19]) Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičenici ili optuženici u kaznenim postupcima (SL L 132, 21.5.2016., str. 1.).

([20]) Direktiva (EU) 2016/1919 Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičenike i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga (SL L 297, 4.11.2016., str. 1.).

([21]) SL C 378, 24.12.2013., str. 8.

(23) Istražni zatvor uvijek bi se trebao upotrebljavati kao krajnja mjera na temelju procjene svakog pojedinog slučaja. Kad god je to moguće, trebalo bi staviti na raspolaganje najširi mogući raspon manje ograničavajućih mjera koje su alternativa pritvoru (alternativne mjere). Države članice također bi trebale osigurati da odluke o istražnom zatvoru nisu diskriminirajuće i da se ne određuju automatski osumnjičenicima i optuženicima na temelju određenih značajki, kao što je strano državljanstvo.

(24) Odgovarajući materijalni uvjeti ograničenja slobode neophodni su za zaštitu prava i dostojanstva osoba lišenih slobode i kako bi se spriječilo kršenje zabrane mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (zlostavljanje).

(25) Kako bi se osigurali odgovarajući standardi pritvora/zatvora, države članice trebale bi svakom zatvoreniku osigurati minimalnu količinu osobnog prostora za život u skladu s preporukama Europskog odbora za sprečavanje mučenja (CPT) i sudskom praksom Europskog suda za ljudska prava.

(26) Ako su osobe lišene slobode, one su posebno izložene nasilju i zlostavljanju, kao i društvenoj izolaciji. Kako bi im se osigurala sigurnost i pružila potpora u društvenoj reintegraciji, pri razvrstavanju i razdvajanju zatvorenika trebalo bi uzeti u obzir razlike u režimu koji je za njih određen, kao i potrebu da se osobito ranjivi zatvorenici zaštite od zlostavljanja.

(27) Režimi pritvora/zatvora ne bi smjeli neopravdano ograničavati slobodu kretanja zatvorenika unutar objekta i njihov pristup tjelovježbi, otvorenim prostorima, smislenim aktivnostima i društvenoj interakciji kako bi im se omogućilo da održe fizičko i mentalno zdravlje te pomoglo u društvenoj reintegraciji.

(28) Žrtve kaznenih djela počinjenih u pritvoru često imaju ograničen pristup pravosuđu bez obzira na obvezu država da osiguraju učinkovite pravne lijekove u slučajevima kršenja njihovih prava. U skladu s ciljevima Strategije EU-a za prava žrtava (2020.–2025.) preporučuje se da države članice osiguraju djelotvorne pravne lijekove za kršenje prava zatvorenika te mjere zaštite i potpore. Pravna pomoć i mehanizmi za podnošenje zahtjeva i pritužbi trebali bi biti lako dostupni, povjerljivi i djelotvorni.

(29) U svim odlukama koje se odnose na pritvor ili zatvor, države članice trebale bi uzeti u obzir posebne potrebe određenih skupina zatvorenika, kao što su žene, djeca, starije osobe, osobe s invaliditetom ili teškim zdravstvenim problemima, LGBTIQ osobe, osobe manjinskog rasnog ili etničkog podrijetla i strani državljani. Osobito, ako su u pritvoru djeca tj. maloljetnici, najbolji interes djeteta uvijek mora biti na prvom mjestu.

(30) Kad je riječ o počiniteljima kaznenih djela terorizma i nasilnih ekstremističkih kaznenih djela, države članice trebale bi poduzeti učinkovite mjere za sprečavanje radikalizacije u zatvorima te za provedbu strategija rehabilitacije i reintegracije s obzirom na rizik koji predstavljaju počinitelji takvih kaznenih djela ili počinitelji koji su radikalizirani dok su u zatvoru te s obzirom na činjenicu da će određeni broj tih počinitelja biti otpušten u kratkom roku.

(31) U ovoj Preporuci nalazi se samo sažeti pregled odabranih standarda te bi ga trebalo razmotriti u svjetlu detaljnijih smjernica iz standarda Vijeća Europe i sudske prakse Suda i Europskog suda za ljudska prava, koji se ovom Preporukom ne dovode u pitanje. Isto tako, Preporukom se ne dovode u pitanje postojeće zakonodavstvo Unije i njegov budući razvoj, kao ni vjerodostojno tumačenje zakonodavstva Unije koje može dati Sud Europske unije.

(32) Ovom bi se Preporukom također trebalo olakšati izvršenje europskih uhidbenih naloga na temelju Okvirne odluke 2002/584/PUP o Europskom uhidbenom nalogu, kao i priznavanje presuda i izvršenje kazni u skladu s Okvirnom odlukom 2008/909/PUP o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode ([22]).

([22]) Okvirna odluka Vijeća 2008/909/PUP od 27. studenoga 2008. o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda u kaznenim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihova izvršenja u Europskoj uniji (SL L 327, 5.12.2008., str. 27.).

(33) Ovom se Preporukom poštuju i promiču temeljna prava priznata Poveljom Europske unije o temeljnim pravima. Ovom se Preporukom posebno nastoji promicati poštovanje ljudskog dostojanstva, pravo na slobodu, pravo na obiteljski život, prava djeteta, pravo na djelotvoran pravni lijek i na pošteno suđenje te pretpostavka nedužnosti i pravo na obranu.

(34) Upućivanja u ovoj Preporuci na odgovarajuće mjere za osiguravanje učinkovitog pristupa pravosuđu za osobe s invaliditetom trebalo bi tumačiti s obzirom na prava i obveze iz Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom čije su stranke Europska unija i sve njezine države članice. Osim toga, ako su osobe s invaliditetom lišene slobode u kaznenom postupku, trebalo bi osigurati da one, na ravnopravnoj osnovi s drugima, imaju pravo na jamstva u skladu s međunarodnim pravom o ljudskim pravima te da se s njima postupa u skladu s ciljevima i načelima Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom, među ostalim osiguravanjem pristupačnosti i ostalih razumnih mjera za zadovoljavanje posebnih potreba.

DONIJELA JE OVU PREPORUKU:

SVRHA PREPORUKE

(1) Ovom se Preporukom utvrđuju smjernice za države članice da poduzmu učinkovite, primjerene i razmjerne mjere za jačanje prava svih osumnjičenika i optuženika u kaznenom postupku koji su lišeni slobode, u vezi s postupovnim pravima osoba u istražnom zatvoru i s materijalnim uvjetima ograničenja slobode, kako bi se osiguralo da se s osobama lišenima slobode postupa dostojanstveno, da se poštuju njihova temeljna prava i da je oduzimanje slobode tek krajnja mjera.

(2) Ovom se Preporukom konsolidiraju standardi uspostavljeni na temelju postojećih politika na nacionalnoj razini, razini Unije i međunarodnoj razini o pravima osoba lišenih slobode kao rezultat postupaka u kaznenim stvarima, koji su od ključne važnosti u kontekstu pravosudne suradnje u kaznenim stvarima među državama članicama.

(3) Države članice mogu proširiti smjernice utvrđene u ovoj Preporuci kako bi osigurale višu razinu zaštite. Takva viša razina zaštite ne bi trebala biti prepreka za uzajamno priznavanje sudskih odluka, koje bi ova Preporuka trebala olakšati. Stupanj zaštite nikad ne bi smio pasti ispod standarda navedenih u Povelji i Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kako ih tumači sudska praksa Suda i Europskog suda za ljudska prava.

DEFINICIJE

(4) U skladu s ovom Preporukom „istražni zatvor” trebalo bi tumačiti kao svako razdoblje zadržavanja osumnjičenika ili optuženika u kaznenom postupku koje je odredilo pravosudno tijelo i koje se provodi prije donošenja presude. To ne bi trebalo uključivati početno oduzimanje slobode od strane policije ili službenika kaznenog progona (ili bilo koje druge osobe koja je tako ovlaštena djelovati) u svrhu ispitivanja ili osiguranja osumnjičenika ili optuženika dok se ne donese odluka o istražnom zatvoru.

(5) U skladu s ovom Preporukom „alternativne mjere” trebalo bi tumačiti kao manje ograničavajuće mjere koje su alternativa pritvoru.

(6) U skladu s ovom Preporukom pojam „zatvorenik” trebalo bi tumačiti tako da obuhvaća osobe lišene slobode u istražnom zatvoru i osuđene osobe koje izdržavaju kaznu zatvora. „Zatvorski objekt” treba tumačiti kao svaki zatvor ili drugi objekt za zadržavanje zatvorenika kako je definirano u ovoj Preporuci.

(7) U skladu s ovom Preporukom pojam „dijete” trebalo bi tumačiti kao osobu mlađu od 18 godina.

(8) U skladu s ovom Preporukom pojam „mlađi punoljetnik” trebalo bi tumačiti kao osobu stariju od 18 godina i mlađu od 21 godine.

(9) U skladu s ovom Preporukom „osobe s invaliditetom” trebalo bi tumačiti u skladu s člankom 1. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom kao osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprečavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima.

OPCA NACELA

(10) Države članice trebale bi primjenjivati istražni zatvor samo kao krajnju mjeru. Prednost bi trebalo dati mjerama koje su alternativa pritvoru, posebno ako je kazneno djelo kažnjivo samo kratkom kaznom zatvora ili ako je počinitelj dijete.

(11) Države članice trebale bi osigurati da se prema zatvorenicima postupa s poštovanjem i dostojanstvom te u skladu s obvezama u pogledu ljudskih prava, uključujući zabranu mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja kako je utvrđeno u članku 3. Europske konvencije o ljudskim pravima i članku 4. Povelje Europske unije o temeljnim pravima.

(12) Države članice potiču se da mjere pritvora i zatvora provode tako da olakšaju društvenu reintegraciju zatvorenika u cilju sprečavanja ponavljanja kaznenih djela.

(13) Države članice trebale bi primjenjivati ovu Preporuku bez obzira na razlike kao što su rasno ili etničko podrijetlo, boja kože, spol, dob, invaliditet, seksualna orijentacija, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status.

MINIMALNI STANDARDI ZA POSTUPOVNA PRAVA OSUMNJIČENIKA I OPTUŽENIKA U ISTRAŽNOM ZATVORU

Istražni zatvor kao krajnja mjera i alternative pritvoru

(14) Države članice trebale bi određivati mjeru istražnog zatvora samo ako je to nužno i kao krajnju mjeru, uzimajući u obzir posebne okolnosti svakog pojedinog slučaja. U tu svrhu države članice trebale bi primjenjivati alternativne mjere ako je to moguće.

(15) Države članice trebale bi primjenjivati pretpostavku u korist otpuštanja. Države članice trebale bi zahtijevati da nadležna nacionalna tijela snose teret dokazivanja potrebe određivanja istražnog zatvora.

(16) Kako bi se izbjegla neprimjerena upotreba istražnog zatvora, države članice trebale bi staviti na raspolaganje najširi mogući raspon alternativnih mjera, kao što su alternativne mjere navedene u Okvirnoj odluci Vijeća 2009/829/PUP ([23]) o primjeni načela uzajamnog priznavanja odluka o mjerama nadzora kao alternative privremenom pritvoru.

(17) Takve bi mjere mogle obuhvaćati: (a) obvezu osobe da se pojavi pred pravosudnim tijelom ako i kada je to potrebno, da ne ometa tijek pravde i da ne sudjeluje u određenom ponašanju, uključujući obavljanje određene profesije ili zaposlenja; (b) zahtjev za svakodnevno ili periodično prijavljivanje pravosudnom tijelu, policiji ili drugom tijelu; (c) zahtjev za prihvaćanje nadzora koji provodi agencija koju je imenovalo pravosudno tijelo; (d) zahtjev za podvrgavanje elektroničkom praćenju; (e) zahtjev za boravak na određenoj adresi, s uvjetima ili bez uvjeta u pogledu sati koje ondje treba provesti; (f) zahtjev da osoba ne smije napustiti određena mjesta ili područja bez odobrenja, odnosno ući u njih; (g) zahtjev da se osumnjičenik ne sastaje s određenim osobama bez odobrenja; (h) zahtjev za

([23]) Okvirna odluka Vijeća 2009/829/PUP od 23. listopada 2009. o primjeni načela uzajamnog priznavanja odluka o mjerama nadzora među državama članicama Europske unije kao alternative privremenom pritvoru (SL L 294, 11.11.2009., str. 20.).

predaju putovnica ili drugih identifikacijskih isprava; te (i) zahtjev za pružanje ili osiguravanje financijskih ili drugih oblika jamstava o ponašanju dok se čeka suđenje.

(18) Nadalje, države članice trebale bi zahtijevati da, ako je financijsko jamstvo utvrđeno kao uvjet za otpust, iznos bude razmjeran sredstvima osumnjičenika ili optuženika.

Opravdana sumnja i razlozi za istražni zatvor

(19) Države članice trebale bi odrediti istražni zatvor samo na temelju osnovane sumnje, utvrđene pažljivom procjenom svakog pojedinog slučaja, da je osumnjičenik počinio predmetno kazneno djelo te bi trebale ograničiti pravnu osnovu za istražni zatvor na: (a) opasnost od bijega; (b) opasnost od ponavljanja kaznenog djela; (c) opasnost da će osumnjičenik ili optuženik ometati istragu; ili (d) prijetnju javnom poretku.

(20) Države članice trebale bi osigurati da se utvrđivanje tih opasnosti temelji na pojedinačnim okolnostima slučaja, ali da se posebno uzmu u obzir: (a) priroda i težina navodnog kaznenog djela; (b) kazna koja će vjerojatno biti izrečena u slučaju osuđujuće presude; (c) dob, zdravlje, karakter, prethodne osuđujuće presude te osobne i društvene okolnosti osumnjičenika, a posebno njihove veze sa zajednicom; i (d) ponašanje osumnjičenika, osobito način na koji ispunjava sve obveze koje su mu eventualno nametnute tijekom prethodnog kaznenog postupka. Činjenica da osumnjičenik nije državljanin države u kojoj se pretpostavlja da je kazneno djelo počinjeno ili da nema druge veze s njom nije sama po sebi dovoljna da bi se zaključilo da postoji opasnost od bijega.

(21) Države članice potiču se na određivanje istražnog zatvora samo za kaznena djela za koja je propisana minimalna zatvorska kazna od jedne godine.

Obrazloženje odluka o istražnom zatvoru

(22) Države članice trebale bi osigurati da svaka odluka pravosudnog tijela o određivanju istražnog zatvora, produljenju istražnog zatvora ili uvođenju alternativnih mjera bude propisno obrazložena i opravdana te da se poziva na posebne okolnosti osumnjičenika ili optuženika koje opravdavaju pritvor. Predmetnoj osobi trebalo bi dostaviti primjerak odluke, koji bi trebao sadržavati i razloge zašto se alternative istražnom zatvoru ne smatraju primjerenima.

Periodično preispitivanje istražnog zatvora

(23) Države članice trebale bi osigurati da pravosudno tijelo periodično preispituje daljnju valjanost razloga na temelju kojih se osumnjičenik ili optuženik nalazi u istražnom zatvoru. Čim razlozi za zadržavanje osobe u istražnom zatvoru prestanu postojati, države članice trebale bi osigurati otpuštanje osumnjičenika ili optuženika bez nepotrebnog odlaganja.

(24) Države članice trebale bi omogućiti da se periodično preispitivanje odluka o istražnom zatvoru može pokrenuti na zahtjev optuženika ili, po službenoj dužnosti, pravosudnog tijela.

(25) Države članice trebale bi, u načelu, ograničiti razdoblje između preispitivanja na najviše mjesec dana, osim u slučajevima kada osumnjičenik ili optuženik ima pravo u bilo kojem trenutku podnijeti zahtjev za otpust i primiti odluku o tom zahtjevu bez nepotrebnog odlaganja.

Saslušanje osumnjičenika ili optuženika

(26) Države članice trebale bi osigurati da osumnjičenik ili optuženik bude saslušan osobno ili preko pravnog zastupnika na kontradiktornom usmenom saslušanju pred nadležnim pravosudnim tijelom koje donosi odluku o istražnom zatvoru. Države članice trebale bi osigurati da se odluke o istražnom zatvoru donose bez nepotrebnog odgađanja.

(27) Države članice trebale bi poštovati pravo osumnjičenika ili optuženika na suđenje u razumnom roku. Države članice posebno bi trebale osigurati da se predmeti u kojima je određen istražni zatvor obrađuju kao žurni i s dužnom pažnjom.

Djelotvorni pravni lijekovi i pravo na žalbu

(28) Države članice trebale bi zajamčiti da osumnjičenici ili optuženici lišeni slobode mogu pokrenuti postupak pred sudom koji je nadležan za preispitivanje zakonitosti njihova pritvora i, prema potrebi, za izdavanje naloga za otpust.

(29) Države članice trebale bi osumnjičenicima ili optuženicima kojima je određen istražni zatvor odobriti pravo na žalbu protiv takve odluke i obavijestiti ih o tom pravu u trenutku donošenja odluke.

Trajanje istražnog zatvora

(30) Države članice trebale bi osigurati da trajanje istražnog zatvora ne prelazi kaznu koja se može izreći za dotično kazneno djelo te da nije nerazmjerno u odnosu na nju.

(31) Države članice trebale bi osigurati da trajanje istražnog zatvora nije u suprotnosti s pravom zatvorenika na suđenje u razumnom roku.

(32) Države članice trebale bi prioritetno razmotriti slučajeve koji uključuju osobu koja je u istražnom zatvoru.

Oduzimanje vremena provedenog u istražnom zatvoru od konačne kazne

(33) Države članice trebale bi od trajanja kazne zatvora koja je naknadno izrečena oduzeti sva razdoblja istražnog zatvora prije osuđujuće presude, među ostalim i ako su izvršena alternativnim mjerama.

MINIMALNI STANDARDI ZA MATERIJALNE UVJETE OGRANIČENJA SLOBODE

Smještaj

(34) Države članice trebale bi svakom zatvoreniku dodijeliti površinu od najmanje 6 m^2 u jednokrevetnim ćelijama i 4 m^2 u višekrevetnim ćelijama. Države članice trebale bi jamčiti da apsolutni minimalni osobni prostor dostupan svakom zatvoreniku, među ostalim u višekrevetnim ćelijama, iznosi najmanje 3 m^2 površine po osobi. Ako je osobni prostor dostupan zatvoreniku manji od 3 m^2, opravdano se pretpostavlja kršenje članka 3. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Izračun raspoloživog prostora trebao bi uključivati prostor u kojem se nalazi namještaj, ali ne i prostor u kojem se nalazi sanitarni čvor.

(35) Države članice trebale bi osigurati da svako iznimno smanjenje apsolutne minimalne površine po zatvoreniku od 3 m^2 bude kratkotrajno, povremeno, manjeg opsega i popraćeno dostatnom slobodom kretanja izvan ćelije i odgovarajućim aktivnostima izvan ćelije. Nadalje, države članice trebale bi osigurati da su u takvim slučajevima opći uvjeti ograničenja slobode u objektu primjereni i da ne postoje drugi otegotni čimbenici u uvjetima ograničenja slobode za dotičnu osobu, kao što su drugi nedostaci u minimalnim strukturnim zahtjevima za ćelije ili sanitarnom čvoru.

(36) Države članice trebale bi zajamčiti da zatvorenici u svojim ćelijama imaju pristup prirodnom svjetlu i svježem zraku.

Raspoređivanje

(37) Države članice potiču se, a u slučaju djece trebale bi osigurati da zatvorenici što je više moguće budu razvrstani u zatvorske objekte blizu njihova mjesta prebivališta ili drugih mjesta prikladnih za njihovu socijalnu rehabilitaciju.

(38) Države članice trebale bi osigurati da se osobe u istražnom zatvoru drže odvojeno od osuđenih zatvorenika. Žene trebaju biti smještene odvojeno od muškaraca. Djeca ne bi trebala biti pritvorena s odraslima, osim ako se smatra da je to u najboljem interesu djeteta.

(39) Kada pritvoreno dijete navrši 18 godina i u slučaju mlađeg punoljetnika (manje od 21 godine), države članice trebale bi predvidjeti mogućnost da ta osoba, ako je to opravdano, ostane u odvojenom pritvoru u odnosu na druge odrasle osobe, uzimajući u obzir okolnosti pritvorene osobe i pod uvjetom da je to u skladu s najboljim interesom djece koja su u pritvoru s tom osobom.

Higijenski i sanitarni uvjeti

(40) Države članice trebale bi osigurati stalnu dostupnost sanitarnih čvorova i pružanje dostatne privatnosti zatvorenicima, što uključuje učinkovito strukturno odvajanje od prostora za boravak u višekrevetnim ćelijama.

(41) Države članice trebale bi uspostaviti učinkovite mjere za održavanje dobrih higijenskih standarda dezinfekcijom i fumigacijom. Nadalje, države članice trebale bi osigurati da zatvorenici imaju osnovne higijenske proizvode, uključujući čiste ručnike, te da je u ćelijama dostupna topla i tekuća voda.

(42) Države članice trebale bi zatvorenicima osigurati odgovarajuću čistu odjeću i posteljinu te sredstva za održavanje čistoće takvih predmeta.

Prehrana

(43) Države članice trebale bi stvoriti uvjete za to da se hrana osigurava u dovoljnoj količini i kvaliteti kako bi se zadovoljile prehrambene potrebe zatvorenika te da se hrana priprema i poslužuje u higijenskim uvjetima. Nadalje, države članice trebale bi jamčiti da je čista pitka voda uvijek dostupna zatvorenicima.

(44) Države članice trebale bi zatvorenicima osigurati hranjivu prehranu koja uzima u obzir njihovu dob, invaliditet, zdravlje, fizičko stanje, vjeru, kulturu i prirodu njihova rada.

Vrijeme provedeno izvan ćelije i na otvorenom

(45) Države članice trebale bi dopustiti zatvorenicima da vježbaju na otvorenom najmanje jedan sat dnevno te bi u tu svrhu trebale osigurati prostrane i primjerene objekte i opremu.

(46) Države članice trebale bi dopustiti zatvorenicima da provedu razumnu količinu vremena izvan ćelija kako bi se mogli uključiti u rad, obrazovanje i rekreacijske aktivnosti, što je potrebno za odgovarajuću razinu ljudske i društvene interakcije. Kako bi se spriječilo kršenje zabrane mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, države članice trebale bi osigurati da su sve iznimke od tog pravila u kontekstu posebnih sigurnosnih režima i mjera, uključujući upućivanje u samicu, nužne i razmjerne.

Rad i obrazovanje zatvorenika radi promicanja društvene reintegracije

(47) Države članice trebale bi ulagati u socijalnu rehabilitaciju zatvorenika, uzimajući u obzir njihove pojedinačne potrebe. U tu bi svrhu države članice trebale nastojati osigurati svrhoviti plaćeni rad. Kako bi se promicala uspješna reintegracija pritvorenika u društvo i na tržište rada, države članice trebale bi dati prednost radu koji uključuje strukovno osposobljavanje.

(48) Kako bi se zatvorenicima pomoglo da se pripreme za otpust i olakšala njihova reintegracija u društvo, države članice trebale bi osigurati da svi zatvorenici imaju pristup sigurnim, uključivim i pristupačnim obrazovnim programima (uključujući učenje na daljinu) koji ispunjavaju njihove individualne potrebe, uzimajući pritom u obzir njihove želje i ambicije.

Zdravstvena zaštita

(49) Države članice trebale bi zajamčiti da zatvorenici imaju pravodoban pristup medicinskoj pomoći, uključujući psihološku pomoć koja im je potrebna kako bi održali fizičko i mentalno zdravlje. U tu svrhu države članice trebale bi osigurati da zdravstvena zaštita u zatvorskim objektima ispunjava iste standarde kao i nacionalni sustav javnog zdravstva, među ostalim u pogledu psihijatrijskog liječenja.

(50) Države članice trebale bi osigurati redovito praćenje zdravstvenog stanja i poticati programe cijepljenja i zdravstvenih pregleda, što se odnosi na zarazne (HIV, virusni hepatitis B i C, tuberkuloza i spolno prenosive bolesti) i nezarazne bolesti (posebno programi za rano otkrivanje raka), nakon kojih slijedi dijagnoza i prema potrebi početak liječenja. Programi zdravstvenog obrazovanja mogu doprinijeti poboljšanju stope ranog otkrivanja bolesti i zdravstvene pismenosti. Države članice trebale bi osigurati da se posebna pozornost posveti liječenju zatvorenika koji su ovisni o drogama, prevenciji i liječenju zaraznih bolesti, mentalnom zdravlju i sprečavanju samoubojstava.

(51) Države članice trebale bi zahtijevati da se liječnički pregled obavi bez nepotrebnog odgađanja na početku svakog razdoblja oduzimanja slobode i nakon svakog premještaja.

Sprečavanje nasilja i zlostavljanja

(52) Države članice trebale bi poduzeti sve razumne mjere kako bi osigurale sigurnost zatvorenika i spriječile svaki oblik mučenja ili zlostavljanja. Države članice posebno bi trebale poduzeti sve razumne mjere kako bi osigurale da zatvorenici ne budu izloženi nasilju ili zlostavljanju od strane osoblja u zatvorskom objektu te da se prema njima postupa poštujući ljudsko dostojanstvo. Države članice također bi trebale zahtijevati od osoblja u zatvorskim objektima i svih nadležnih tijela da zaštite zatvorenike od nasilja ili zlostavljanja drugih zatvorenika.

(53) Države članice trebale bi osigurati da se prati ispunjavanje obveze dužne pažnje i nadzire svaka uporaba sile od strane osoblja u zatvorskom objektu.

Dodir s vanjskim svijetom

(54) Države članice trebale bi zatvorenicima osigurati pravo na posjete članova obitelji i drugih osoba, kao što su pravni zastupnici, socijalni radnici i liječnici. Države članice također bi trebale zatvorenicima dopustiti da slobodno komuniciraju s takvim osobama pismima i, što je češće moguće, telefonom ili drugim oblicima komunikacije, uključujući alternativna sredstva komunikacije za osobe s invaliditetom.

(55) Države članice trebale bi osigurati odgovarajuće prostore za obiteljske posjete u uvjetima prilagođenima djeci, koji su u skladu sa zahtjevima sigurnosti, ali manje traumatični za djecu. Ti obiteljski posjeti trebali bi osigurati održavanje redovitih i smislenih kontakata među članovima obitelji.

(56) Države članice trebale bi razmotriti mogućnost komunikacije digitalnim sredstvima, kao što su videopozivi, kako bi se, među ostalim, zatvorenicima omogućilo da održavaju kontakt sa svojim obiteljima, da se prijave za posao, da pohađaju tečajeve za osposobljavanje ili da traže smještaj u pripremi za otpust.

(57) Ako je zatvoreniku iznimno zabranjeno komunicirati s vanjskim svijetom, države članice trebale bi osigurati da je takva restriktivna mjera strogo nužna i razmjerna te da se ne primjenjuje dulje vrijeme.

Pravna pomoć

(58) Države članice trebale bi osigurati da zatvorenici imaju pristup branitelju.

(59) Države članice trebale bi poštovati povjerljivost sastanaka i drugih oblika komunikacije, uključujući pravnu korespondenciju, između zatvorenika i njihovih pravnih savjetnika.

(60) Države članice trebale bi zatvorenicima omogućiti pristup dokumentima koji se odnose na njihove pravne postupke ili im dopustiti da ih zadrže kod sebe.

Zahtjevi i pritužbe

(61) Države članice trebale bi osigurati da su svi zatvorenici jasno obaviješteni o pravilima koja se primjenjuju u zatvorskom objektu u koji su smješteni.

(62) Države članice trebale bi olakšati djelotvoran pristup postupku kojim se pritvorenicima omogućuje podnošenje službene pritužbe na aspekte njihova života u zatvoru. Konkretno, države članice trebale bi osigurati da zatvorenici mogu slobodno podnositi povjerljive zahtjeve i pritužbe o postupanju s njima putem unutarnjih i vanjskih mehanizama za podnošenje pritužbi.

(63) Države članice trebale bi osigurati da neovisno tijelo ili tribunal brzo i savjesno rješava pritužbe pritvorenika. Takva tijela trebaju biti ovlaštena naložiti odgovarajuće mjere, posebno mjere za okončanje svakog kršenja prava na nepodvrgavanje mučenju ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju.

Posebne mjere za žene i djevojčice

(64) Države članice trebale bi uzeti u obzir posebne fizičke, profesionalne, socijalne i psihološke potrebe žena i djevojčica, kao i sanitarne i zdravstvene potrebe, pri donošenju odluka koje utječu na bilo koji aspekt njihova boravka u zatvorskom objektu.

(65) Države članice trebale bi dopustiti zatvorenicama da rode u bolnici izvan zatvorskog objekta. Ako je dijete ipak rođeno u zatvorskom objektu, države članice trebale bi osigurati svu potrebnu potporu i prostore kako bi se zaštitila veza između majke i djeteta te kako bi se osigurala njihova tjelesna i mentalna dobrobit, uključujući odgovarajuću prenatalnu i postnatalnu zdravstvenu skrb.

(66) Ako je zatvorenica majka dojenčeta, države članice trebale bi takvoj majci dopustiti da zadrži dijete sa sobom u zatvorskom objektu u mjeri u kojoj je to u skladu s najboljim interesima djeteta. Države članice trebale bi osigurati poseban smještaj i poduzeti sve razumne mjere prilagođene djeci kako bi se osiguralo zdravlje i dobrobit pogođene djece tijekom cijelog izvršenja kazne.

Posebne mjere za strane državljane

(67) Države članice trebale bi osigurati da strani državljani lišeni slobode i drugi zatvorenici s posebnim jezičnim potrebama imaju razuman pristup stručnim uslugama usmenog prevođenja i prijevodu pisanih materijala na jeziku koji razumiju.

(68) Države članice trebale bi osigurati da strani državljani budu obaviješteni, bez nepotrebnog odlaganja, o svojem pravu da zatraže kontakt i da im se omogući razumna mogućnost komunikacije s diplomatskom ili konzularnom službom njihove zemlje državljanstva.

(69) Države članice trebale bi osigurati pružanje informacija o pravnoj pomoći.

(70) Države članice trebale bi osigurati da strani državljani budu obaviješteni o mogućnosti da zatraže premještanje izvršenja kazne ili mjera opreza u njihovu zemlju državljanstva ili stalnog boravišta, npr. u skladu s Okvirnom odlukom 2008/909/PUP i Okvirnom odlukom 2009/829/PUP.

Posebne mjere za djecu i mlađe punoljetnike

(71) Države članice trebale bi osigurati da najbolji interesi djeteta budu na prvom mjestu u svim pitanjima koja se odnose na njegovo zadržavanje te da se posebna prava i potrebe djeteta uzimaju u obzir pri donošenju odluka koje utječu na bilo koji aspekt njegova boravka u zatvorskom objektu.

(72) Države članice trebale bi za djecu uspostaviti odgovarajući i multidisciplinarni režim pritvora/zatvora kojim se osiguravaju i čuvaju njihovo zdravlje i fizički, mentalni i emocionalni razvoj, pravo na obrazovanje i osposobljavanje, učinkovito i redovito ostvarivanje prava na obiteljski život te pristup programima kojima se potiče njihova reintegracija u društvo.

(73) Za svaku primjenu disciplinskih mjera, uključujući upućivanje u samicu, uporabu sile ili sredstava sputavanja, trebalo bi biti obavezno razmatranje nužnosti i proporcionalnosti.

(74) Kad je to primjereno, države članice potiču se da na prijestupnike mlađe od 21 godine primjenjuju poseban režim za maloljetnike.

Posebne mjere za osobe s invaliditetom ili teškim zdravstvenim problemima

(75) Države članice trebale bi osigurati da osobe s invaliditetom ili teškim zdravstvenim problemima dobiju odgovarajuću skrb usporedivu s onom koju pruža nacionalni sustav javnog zdravstva koja zadovoljava njihove posebne potrebe. Konkretno, države članice trebale bi osigurati da osobe kojima su dijagnosticirana zdravstvena stanja povezana s mentalnim zdravljem dobiju specijaliziranu profesionalnu skrb, prema potrebi u specijaliziranoj ustanovi ili posebnom odjelu zatvorskog objekta pod liječničkim nadzorom, te da se, prema potrebi, zatvorenicima pruži kontinuitet zdravstvene zaštite u pripremi za otpust.

(76) Države članice trebale bi posebno paziti da zadovolje potrebe zatvorenika s invaliditetom ili teškim zdravstvenim problemima i osiguraju im pristupačnost u pogledu materijalnih uvjeta i režima pritvora/zatvora. To bi trebalo uključivati pružanje odgovarajućih aktivnosti takvim zatvorenicima.

Posebne mjere za zaštitu drugih zatvorenika s posebnim potrebama ili ranjivima na drugi način

(77) Države članice trebale bi osigurati da se smještanjem u zatvorski objekt dodatno ne pogoršava marginalizacija osoba zbog njihove seksualne orijentacije, rasnog ili etničkog podrijetla ili vjerskih uvjerenja ili na temelju bilo koje druge osnove.

(78) Države članice trebale bi poduzeti sve razumne mjere kako bi spriječile svako nasilje ili drugo zlostavljanje, kao što je fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje, nad osobama zbog njihove seksualne orijentacije, rasnog ili etničkog podrijetla, vjerskih uvjerenja ili na temelju bilo koje druge osnove od strane osoblja u zatvorskom objektu ili drugih zatvorenika. Države članice trebale bi osigurati primjenu posebnih zaštitnih mjera ako postoji opasnost od takvog nasilja ili zlostavljanja.

Inspekcijski nadzor i praćenje

(79) Države članice trebale bi olakšati redovite inspekcije neovisnog tijela koje procjenjuje upravlja li se zatvorskim objektima u skladu sa zahtjevima nacionalnog i međunarodnog prava. Države članice posebno bi trebale omogućiti neometan pristup Odboru za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja te mreži nacionalnih mehanizama za sprečavanje takvog postupanja.

(80) Države članice trebale bi omogućiti nacionalnim parlamentarnim zastupnicima pristup zatvorskim objektima te ih se potiče da sličan pristup omoguće zastupnicima u Europskom parlamentu.

(81) Države članice trebale bi razmotriti i mogućnost da se za suce, državne odvjetnike i branitelje organiziraju redoviti posjeti zatvorskim objektima i drugim centrima za zadržavanje kao dio stručne izobrazbe i usavršavanja.

Posebne mjere za suzbijanje radikalizacije u zatvorima

(82) Države članice potiču se da provode početnu procjenu rizika kako bi utvrdile odgovarajući režim zatvora koji se primjenjuje na zatvorenike osumnjičene ili osuđene za kaznena djela terorizma i nasilnih ekstremističkih kaznenih djela.

(83) Na temelju te procjene rizika ti zatvorenici mogu biti smješteni zajedno u zasebnom terorističkom odjelu ili mogu biti raspršeni među općom zatvorskom populacijom. U potonjem slučaju države članice trebale bi spriječiti izravan kontakt takvih pojedinaca s osobito ranjivim zatvorenicima.

(84) Države članice trebale bi osigurati da zatvorska uprava redovito provodi daljnje procjene rizika (na početku razdoblja lišavanja slobode, tijekom tog razdoblja i prije otpusta zatvorenika osumnjičenih ili osuđenih za teroristička i nasilna ekstremistička kaznena djela).

(85) Države članice potiču se da cjelokupnom osoblju osiguraju opće informativno osposobljavanje za sve osoblje i dodatno osposobljavanje specijaliziranog osoblja kako bi se u ranoj fazi prepoznali znakovi radikalizacije. Države članice trebale bi razmotriti i osiguravanje odgovarajućeg broja dobro osposobljenih vjerskih službenika koji predstavljaju različite religije.

(86) Države članice trebale bi provesti mjere kojima se u zatvoru osiguravaju programi rehabilitacije, deradikalizacije i odustajanja od nasilja kao priprema za otpust, te programi nakon otpusta kojima se promiče reintegracija zatvorenika osuđenih za teroristička i nasilna ekstremistička kaznena djela.

PRAĆENJE

(87) Države članice trebale bi obavijestiti Komisiju o daljnjem postupanju u vezi s ovom Preporukom u roku od 18 mjeseci od njezina donošenja. Na temelju tih informacija Komisija bi trebala pratiti i ocjenjivati mjere koje su poduzele države članice te podnijeti izvješće Europskom parlamentu i Vijeću u roku od 24 mjeseca od njezina donošenja.

Sastavljeno u Bruxellesu 8. prosinca 2022.

Za Komisiju
Didier REYNDERS
Član Komisije